

Prof. Olavi Koivukangas

Migrationsinstitutets chef, Åbo

Festtal vid Elvira Sundells minnesfest i Munsala 24.7.2004

Allra först vill jag hjärtligt tacka Gurli Dumell med flera för vänlig inbjudan till invigningen av detta hus som uppförts till minnet av Elvira Sundell, hela Sundells slokt och emigrationen från Munsala.

Munsala är ett av emigrationens kärnområden i Svenskösterbotten, särskilt när det gäller emigrationen till Sydafrika, Australien och Nya Zeeland. Sjömännen var oftast de första emigranterna, så också i Nya Zeeland. Då en utvandrad sjöman återvände till Munsala kunde han återigen söka sig till andra sidan jordklotet, ofta åtföljda av släktingar och vänner. Munsalaborna som emigrerade till Nya Zeeland var ofta vexalabor och det sades att nästan hela Vexala by hade flyttat till Nya Zeeland innan det första världskriget.

De första munsalaborna i Nya Zeeland under senare hälften av 1800-talet var sjömän som förluskat sig i Stilla havets stora gröna öar. Det är inte omöjligt att några av dessa deltog i guldrushen 1861 till sydön. De stora skogarna och betesmarkerna var emellertid attraktivare för dem som ville bruka jorden, först som lantarbetare och senare i mån av möjlighet på egen farm.

I det följande behandlar jag familjen Sundells emigration till Nya Zeeland på basen av uppgifter jag fått av Elvira Sundell och ur andra källor. Kort kan noteras att familjen tog namnet Sundell under det stora namnbytesåret 1906.

Enligt traditionen kom den första munsalabor, Erik Johan Eriksson, till Nya Zeeland redan på 1870-talet, möjligen som förrymd sjöman. Han arbetade på Mr. Ebenezer Hays farm vid Pigeon Bay nära Lyttelton hamn på Banks udde på sydön. Det berättas att Mr Hay brukade gå till Lyttelton hamn för att locka finländska sjömän att arbeta på sin stora fårfarm. Han hade goda erfarenheter av finländska arbetare. Familjen blev så goda vänner med finländarna att en av familjens medlemmar, Tom Hay och hans svåger besökte Munsala år 1909 för att träffa vänner och emigranter som varit i Nya Zeeland.

Erik Johan Erikson berättade i sina brev till Finland om sina goda förtjänster, vilket ledde till att fler munsalabor emigrerade till Nya Zeeland. En s.k. släktvis kedjemigration uppstod. Efter att Erik Johan fått höra att en stor gård vid namn Rundt var till salu i Munsala lät han köpa den i sitt namn och återvände till Finland efter ca. sju år i Nya Zeeland.

Jag har inte lyckats få kännedom om när detta hände. Kanske Erik Johan ännu var i Nya Zeeland då hans bror Anders Erikson reste dit år 1878 och slog sig ner i Little River på Banks udde. Han gifte sig med en skotsk flicka och fick 8 söner, varav flera deltog i det första världskriget, bl.a. i den berömda landstigningen i Gallipoli i Turkiet.

Efter att enstaka män sökt sig till Nya Zeeland, emigrerade den första stora gruppen munsalabor dit år 1888. Då tog bröderna Edvard och Jacob Erikson pass till Nya Zeeland. Gruppen omfattade 13 personer, tio män och tre kvinnor. Den äldsta var Jacob, 34 år gammal och den yngsta Edvard, endast 16 år, d.v.s. född år 1872. Resan gick via Göteborg och målet var Lyttelton på sydön. Två emigranter stannade i Auckland på nordön. De fann arbete på fårfarmer.

En del av gruppen återvände efter några år till Finland. Bland dessa fanns också den unge Edvard Erikson. Han emigrerade snart därefter till Amerika och vid århundradets slut vidare till Sydafrika. Där hade emellertid boerkriget brutit ut och Edvard blev tvungen att vänta i Kapstaden och söka arbete innan han kunde ta sig till guldgruvorna i Johannesburg. Många emigranter, i synnerhet från svenskösterbotten, hade tidigare emigrerat dit. Man kan inte annat än beundra de modiga människor som reste till fjärran länder för att söka sin lycka.

I gruvan råkade Edvard Sunell ut för en olycka, han klämdes mellan hissen och gruvschaktet och fick men för livet. År 1905 gifte sig Edvard Sundell i Johannesburg med Hilda Sofia Hermanson från Gamlakarleby. Hildas bror, Gustav Hermanson, var Edwards goda vän och Gustavs familj följde senare Sundells till Nya Zeeland. Den sundellska familjens barn, Elvira och Hugo föddes i Sydafrika 1906 respektive 1909. År 1912 ville Edvard och en manlig släkting se olympiaden i Stockholm och familjerna återvände till Finland.

Familjen Sundell bosatte sig i Helsingfors och köpte ett hus på Drumsö, Edvard Sundell "var i själen emigrant", som Elvira uttryckte det och i oktober 1917 reste familjen via San Francisco till Nya Zeeland där Edvard hade bott som ung. Till en början stannade familjen hos brodern i Little River på sydön och fick arbete på höfarmer. Enligt Elvira var det 1917 olagligt att från Finland föra ut pengarna från försäljningen av de båda husen och när det efter många år blev möjligt hade inflationen sänkt penningvärdet.

Snart flyttade familjen till nordön, till Napier där Edvard arbetade som timmerman och hustrun Sofia på ett sjukhus, där man trodde att hon var tysk. Edvard ville ändå helst ha en egen farm och 1920 lyckades han i ett statligt lotteri få 400 ha mark i Takaputah, ca. 35 km från staden Opotiki. Edvard flyttade dit för att röja för farmen, men familjen bodde ännu länge i Napier. Edvard Sundell döpte sin fårfarm till Vexala efter sin hemby. År 1921 kom hustruns bror, Gustav Hermansson, med sin familj till Edwards hjälp och röjde mark som delägare i farmen. Familjen Hermanson bosatte sig i Opotiki. Senare skaffade Gustav Hermanson en egen farm. Han dog år 1932, endast 58 år gammal, troligen i en lungsjukdom som han ådragit sig i gruvorna. Sonen Harry tog vid och utvidgade ägorerna avsevärt. Sundells farm var belägen på en bergsrygg och den kallades "fyren". Då jag besökte Sundells farm år 1991 tillsammans med Harry Hermanson hade huset brunnit några månader tidigare, troligen hade blixten slagit ner. Harry berättade att Sundells och Hermanssons kom bra överens med den lokala maoribefolkningen. Harrys hustru, May McGhee har maoriblod i ådrorna och dottern Ruth Hermanson valdes år 1970 till Miss Geyserland.

Edvard Sundell avled år 1955 och hustrun Sofia och dottern Elvira bodde i Opotiki, där jag träffade dem år 1972 på min väg från Australien via Nya Zeeland och Nordamerika till Finland. Då var Hilda Sofia redan 93 år gammal och hon avled år 1976.

Familjens son Hugo trivdes inte med arbetet på farmen och han blev bilmekaniker. Sedan for han till Indien där han dog ogift år 1939 i en bilexpllosion.

Elvira gifte sig aldrig och efter att ha blivit ensam efter moderns bortgång reste hon flitigt och besökte ofta Finland och sin födelsebygd Munsala. Hon besökte också mig i Åbo. Ibland kom hon oanmäld och det skulle ha grämt mig om jag då varit bortrest.

Jag träffade Elvira sista gången år 1991 i hennes hus i Waiotahi Beach nära Opotiki. Då var hennes syn kraftigt nedsatt, men minnet var det inget fel på. Där tog jag de sista bilderna av henne och spelade in en intervju. De finns nu i Migrationsinstitutets arkiv i Abo.

Elvira Sundell avled 10.1.2000. Det är storartat att hon i sitt testamente kommit ihåg sin släkts hembygd, Munsala kommun. Denna byggnad strävar till att bevara såväl minnet av emigrantsläkten Sundell som att erinra om den transoceaniska utvandringen från det svenskspråkiga Österbotten och hela Finland. Det har funnits hundratals släkter som Sundell, också i denna region. Eftersom det dåtida Finland inte kunde erbjuda tillräckliga utkomstmöjligheter sökte energiska människor en bättre framtid för sig själv och sina barn i fjärran länder. Det är intressant och viktigt att de hade intresse för sin gamla hembygd och upprätthöll kontakterna dit. Då jag träffade Elvira Sundell och hennes mor i Opotiki år 1972 förvånades jag av att de visste så mycket om vad som hände i Österbotten och i Finland. När jag uttryckte min förundran fick jag veta att de läste Jakobstads Tidning regelbundet.

Det har varit en ynnest att känna en människa som Elvira Sundell. Tyvärr orkade jag inte under årens lopp hålla tillräcklig kontakt med henne och andra utvandrare finländare och deras ättlingar. Elvira Sundell var anspråkslös och på sätt och vis blyg. Hon var en fin människa på alla sätt.

Slutligen vill jag bringa en personlig hälsning av Elvira Sundell genom att spela upp ett stycke ur intervjun jag gjorde med Elvira år 1991 i Nya Zeeland.